

Illustrasjoner: Signy Ramsem

BØRGE DAHLE

Småjutulen

i Barnas Naturverden

Funledning

Tuva er fire år og bor på småbruket Hæverstølen. Her bor hun sammen med broren Sondre, mamma, pappa, hunden Fenris og katta Tussi. Familien flyttet til Hæverstølen før Tuva kom til verden.

Hæverstølen er en liten fjellgard som ble bygd på 1700-tallet. Mange generasjoner har gjennom tidene livnært seg på garden ved å ha egne husdyr. De arbeidet også på nabogarder og i skogen. De jaktet, fisket og høstet bær og andre nyttevekster fra en rik natur.

Mammaen og pappaen til Tuva arbeider med barn og ungdom. Mamma er lærer på grendeskolen, og pappa jobber med friluftsliv i høgskolen. De er opptatt av at alle barn skal få oppleve verdien av å ha et nært forhold til natur og være en del av et trygt lokalsamfunn.

De tror at nærhet til natur og lokal kultur skaper engasjement for å bevare naturen og kulturelle tradisjoner. Familien er glad i friluftsliv og Tuva har vært med fra hun var bitte liten. For å kunne ta del i dette natur- og friluftslivet, valgte mammaen og pappaen til Tuva å flytte til denne fjellgrenda. Her har de sammen med de andre i bygda gått sammen om å bygge opp Barnas Naturverden, et naturområde tilrettelagt for barnefamilier, sommer som vinter.

Tuva går i barnehagen. Barnehagen er i samme bygning som barneskolen i grenda. Skolen er en såkalt åpen skole og til sammen er det omkring 35 barn der. Både i barnehagen og hjemme har Tuva hørt at barn og voksne har snakket om jutulan fra Rennebu. Hun har selv vært på mange turer i Barnas Naturverden.

Tuva er ei aktiv lita jente med livlig fantasi. Hun finner alltid på nye ting. Det er ikke så mange barn å leke med der hun bor, men det har hun ordnet opp med selv. Hun dikter opp nye venner og lever i en verden der virkelighet og fantasi glir over i hverandre.

I dag har Signy vært i barnehagen og fortalt om jutulan i Rennebu. Det var spennende syntes Tuva. Og denne kvelden, som alle andre, har mamma lest for Tuva når hun skal legge seg til å sove. I kveld leste de om noen barn som var på fjelltur. Når Tuva sovner, starter kanskje hennes mest spennende perioder på døgnet. Inntrykk fra dagen som er gått, blir satt sammen til et eventyr om Gurru, Myrill og Mikkell på tur inn i Barnas Naturverden.

Jutulsagnet

- Gurru! Myrill og Mikkel roper i kor der de sitter i hver sin seng. - Du må komme og lese for oss!

Storesøster Gurru bruker å lese høyt hver kveld. I kveld skal hun fortelle et sagn om Jutulan i Rennebu. Gurru, Myrill og Mikkel har bestemt at de skal på tur i "Barnas Naturverden". Derfor er det spennende å høre om de som skal ha bodd i området for lenge siden.

Gurru leser fra boka "Sagn og fortellinger fra Rennebu":

- Tidlig en sommermorgen engang i det fjortende århundre oppdaget bonden på Uv et lys oppunder Uvshammeren. Rundt ilden satt tre menn og en kvinne. De bar villmannspreget over seg, og straks begynte bygdefolket å snakke om disse forunderlige fremmedmennesker. Ingen visste hvor de kom ifra eller hva de tenkte å gjøre her.

Så var det en dag at Dyre, den yngste av mennene, gikk oppunder Uvshammeren. Han tok en stein på tolv manns løft og la den ned litt overfor der riksveien nå går. Nå skjønte folk at det var jutuler som var kommet til bygda, for alle var rene kjemper, og kvinnfolket som var kona til Markus og het Jarønd, overgikk nesten mennene i styrke.

- Gurru, ligger steinen der ennå?, Mikkel ser spørrende på Gurru.

- Nei, steinen ble flyttet da de bygde riksveien, men Uvshammeren ligger der og dit kan vi dra en dag.

Hun leser videre:

Bonden på Uv likte ikke disse fremmede som ville bosette seg på eiendommen hans. Han fikk med seg mennene på Stavne og sammen skulle de jage vekk de fremmede. Da trådte Tore, den eldste av jutulan fram, pekte på Uvshammeren og sa: - Får vi ikke være i fred, skal bergshammeren ramle nedover Uvsgrenda. Siden fikk jutulan være i fred. Nå begynte jutulan å se seg om etter tømmer til ei stue. Heime i bygda var skogen brent ned, men ute på Nerskogen i Bergslettet, var det Ingenmannsland. Der stod skogen stor og tykk, og dit reiste jutulan på tømmerhogst. Dit bar Jarønd en spenning brød (et hestelass) og et nautfall kjøtt (et kuslakt). Det trengtes, for jutulan var svære matkarer.

- Tenk, et helt hestelass med brød, Mikkel. Myrill ser tankefullt framfor seg.

- Ja du vet Myrill, sier Gurru, når en er ute og arbeider i frisk luft, må den ha næringsrik mat.

- Vi må nok ha med oss mye mat på fjellturen vi også, sier Mikkel og legger seg ned på hodeputa igjen.

- Les videre da Gurru.

Hester hadde jutulan ikke bruk for, enten bar eller drog de tømmeret heim, og innen høsten kom stod Jutulstua ferdig. Den vinteren døde Dyre og han ble begravd under høysetet i Jutulstua med skinnklær og messingstøvler.

Mikkel ser på Gurru.

- Messingstøvler, det skulle jeg

også gjerne ha hatt. - Ja, svarer Gurru, det fortelles at messingstøvlene ligger der den dag i dag.

Så var det en dag at Jarønd og Markus reiste til Bergslettet for å drage ved. Da ropte Tore: "Pass dokk for den store bjørnen der ute!" Markus følte seg litt veik den dagen, men Jarønd var enda full av kampmot som den gang hun var ung. Da de kom til Bergslettet kom den store bjørnen med ungen sin og satte bent på Markus.

Myrill trekker dyna opp framfor ansiktet og tar et godt tak i hånda til Gurru. Mikkel setter seg opp i senga med store øyne.

Jarønd grep tak i øksa og sprang mot bjørnen som stod på to. Den hadde tatt tak i skjorta til Markus med den ene labben. Bjørnen løftet den andre labben til slag, men da felte Jarønd bjørnen med øksa si. Etterpå la de bjørnen på skjelken, mens bjørnungen diltet etter. Det kom et lite snufs fra Myrill.

Hun tenkte på den lille bjørnungen som ble alene. Gurru stryker Myrill over håret og sier trøstende, - Det er jo bare et sagn Myrill.

Hun leser videre: Markus og Jarønd dro videre med bjørnen på kjelken og bjørnungen diltende etter. Da de kom til en bakke som siden fikk navnet Markusbakken, stupte Markus død om. Slagsmålet med bjørnen hadde tatt for hardt på. For Jarønd følte det slik at det ikke var verdt å leve lenger; hun bandt bjørnungen i ei dvergbjørk, falt på kne ved siden av Maruks og stemte i med første og siste vers av Jutulsangen:

"Nå er du død, men din ånd den skal leve, over berg, over dal må du sveve, blant alle jutuler den største du var nå har du tatt bolig hos Odin og far.

*Til evige tider ditt minne skal stå
Og sagnet om deg skal leve som få
Ha takk da min Markus,
Vi treffes hos ham hvor alle jutuler skal
Samles en gang".*

Disse djupe forunderlige toner fra jutulkvinnen hørt over hele Nerskogen, og alt vesen, like til bjørnungen, stod og lyttet. Slikt hadde de aldri hørt før. Så foldet hun mannens hender og la en bergkrans på brystet hans. Hun sendte ham et siste blick til avskjed, tok bjørnungen i fanget og fortsatte på den veien som skulle bli den tyngste hun hadde gått i hele sitt liv.

Litt lenger framme er det en bakkehelling mot bygda som kalles Jarøndstøa, der sier sagnet at Jarønd segna om med bjørnungen i fanget.

Myrill snufser igjen og Mikkel drar dyna over hodet. Han sier ingen ting.

- Markus og Jarønd var nok både sterke og snille, sier Gurru.

- De levde i et nært og godt forhold til hverandre, til andre jutuler og til naturen. Vi som lever i dag har nok mye å lære av Markus og Jarønd.

Mikkel er kommet fram fra dyna. Gurru stryker både Myrill og Mikkel over hodet. - Vi får føre de gode egenskapene til Markus og Jarønd videre. Men nå må dere legge dere til å sove. I morgen skal vi begynne å forberede oss til turen i jutulriket!

- Hvor ble det av bjørnungen, spør Myrill med en svak stemme.

- Den sprang nok inn i skogen igjen, svarer Gurru. Hun slår av lyset.

- Sov godt da, småjutuler, hvisker hun idet hun lukker døra forsiktig etter seg.

Småjutulan planlegger tur

Myrill, Mikkel og Gurru våkner opp til en fin varm sommerdag. Myrill springer ned i enga for å plukke blåklokker. Hun setter dem i en liten vase på bordet.

Gurru dekker på bordet. Mikkel har klatret opp i treet sitt. Han ser nedover Gamle Kongevei. Naboen, Ola Hæverlykkja kommer forbi. Han bruker å gå en tur hver morgen på denne tida av året for å se etter molter.

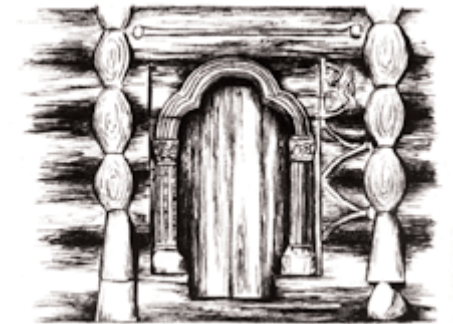
- Ja, nå er molta moden Mikkel, sier Ola, vi får ta oss en tur på myrene.
- Vi skal på tur i Barnas Naturverden, svarer Mikkel stolt. - Vi skal gå i flere dager.

- Da må dere ta med bærspann, sier Ola

- Kom, maten er ferdig, roper Gurru inne fra kårstua. - Vi har mye vi skal gjøre i dag. Vi må pakke, og vi må handle mat til turen.

Etter frokosten finner småjutulan fram syklene sine og gir seg i kast nedover bakkene til Stamnan. Det er langt ned til butikken, med det er en fin sykkelstur. De sykler Gamle Kongevei, forbi grendeskolen, ned mot Orkla og svinger over brua. På brua tar de en stopp. De vil se om de ser storlaksen. Orkla er ei fin lakseelv. Mikkel drømmer om at han en gang skal få en storlaks.

Det lukter deilig sommer nede i flatbygda. Alt er så frodig. Like før de kommer på Stamnan, stopper Gurru og peker oppover.

- Der, oppunder Uvshammaren, stod den gamle jutulstua, sier hun. - Nå har bygdefolket bestemt at de vil sette opp ei ny jutulstue. Akkurat lik den som stod her for 700 år siden. At jutulstua stod her er det ingen tvil om. Tømmeret i jutulstua var også større og kraftigere enn det som vanlig var. Inngangspartiet til Jutulstua er nå bevart på Vitenskapsmuseet i Trondheim. Dit kan vi dra en gang om dere vil, sier Gurru og hopper opp på sykkelen igjen.

På butikken på Stamnan får småjutulan alt det de trenger av mat for turen.
- Maten må være næringsrik og den må være lett å bære, sier Gurru.

- Poser med supper, gryter, makaroni og alt som kan lages med vann er fine saker. Vi tar med oss tørrmelk, konsentrert saft, te, rosiner, havregryn, potetstappe, tubeost og litt sjokolade.

- Vi må vel ha med smør for å steike fisken i? Mikkel har planer om å lure storørreten når han kommer til

Hevertjørna

- Ja, og så må vi ha med mel og sukker.

Vi kan lage pannekaker og pinnebrød på turen, sier Gurrur.

Nå har de handlet alt de skal ha med på turen. Utenfor butikken står Arne Jære med bil og tilhenger. Han har også handlet og er på vei til setra i Gisnadalen.

- Vil dere sitte på, spør Arne.

- Ja, det vil vi gjerne, sier Gurrur. Myrill er i ferd med å plukke forglemmegei som står i veikanten. Hun ser begeistret opp. Det er koselig å dra sammen med Arne. Han bruker å fortelle gamle historier fra bygda. Arne legger sykklene på tilhengeren. De kjører hjemover.

- Der oppe ligger Nordstuggu Hoel.

Arne peker på en

gammel gard på oversida av veien nord for Kjønmoen:

- På denne garden har de funnet Hoels-hornet. Sju konger har prydet hornet med

sølv og gullplater. I 1929 ble Hornet solgt fra garden og gitt i bryllupsgave til kronprinsparet Olav og Märtha.

Ved Flå svinger Arne av veien og stopper.

- Kom så går vi og ser på den gamle boplassen, sier han og går ut av bilen.

Småjutulan springer etter Arne.

- Dette er en boplass fra yngre jernalder, for ca. 1200 år siden. Gravene er blitt åpnet og trolig plyndret. Han går foran og viser småjutulan rester av to hus, ni gravrøyser og et par dyregraver.

- Tenk at folk bodde her for over 1200 år siden, sier Gurrur undrende.

- Hva levde de av, Arne, spør Myrill.

- Jorda her i dalen var meget fruktbar. I tillegg var det rikt med fisk i elva og godt med dyr å drive jakt på i skog og fjell.

- Jeg kunne ha tenkt meg å levde da, sier Mikkel, da skulle jeg nok ha tatt storlaksen.

- Nå - Vi må vel få tak i storlaksen i elva en kveld, Mikkel, sier Arne lurt.

Lengre oppe langs elva kjører

de forbi Naturreservatet på Flå.

Her er mange varmekjære vekster som svartor, hassel, alm og villøk. Oppe i bakken ligger Olavskleiva. Sagnet forteller at Olav den hellige red der og at det ble fire merker i fjellet etter hesten til helgen-kongen, forteller Arne.

Merkene er der den dag i dag.

Da de kjører under Flåberga, leser Arne opp et dikt som Aasmund Olavsson Vinje skrev da han for forbi samme sted sommeren 1860. Diktet står i Ferdaminne:

*Du skog! Som bøygjer deg imot
og kysser den svarte å,
som grever av di hjarterot
og ned i fanget vil deg få,
lik deg eg mang ein munde sjå
og alle helst i livsens vår;
at han den handi kyste på,
som slo hans verste hjartesår:*

- Det var et fint dikt, Arne, sier Mikkel. Jeg forstod ikke alt, men fint var det.

Like før de svinger over brua igjen, peker Arne på noen steinhauger på venstre side av veien.

- Her på Egganmoen ligger det bortimot 50 gravrøyser. Huset er fra ca. år 400 e.Kr., for 1600 år siden. Det betyr at det er et av de eldste gardshuset som er funnet i Sør-Trøndelag.

De kjører videre oppover de lange bakkene.

- Fint vi fikk sitte på, sier Mikkel, her hadde det blitt tungt oppover!

Garden der Arne bor, Nylende, ligger på nedsida av vegen. Nede i gardsveien står ei lita jente og vinker til dem. Det er Anita.

Arne er bestefaren til Anita, og alle i bilen vinker tilbake i det de drar forbi.

Snart er de ved Hæverstølen. Arne stopper og tar av sykklene.

- Dere får ha en fin fjelltur da, kanskje sees vi, sier han.

- Ja takk, - og takk for turen, roper småjutulan og springer inn på tunet.

Småjutulen pakker sekken

- Ryggsekkene henger i redskapsbua, Myrill. Kan du hente dem? Spør Gurru. Myrill springer over tunet og inn i redskapsbua. Hun krabber opp stigen. Ryggsekkene henger tørt oppunder taket. Der henger også soveposene og borti et hjørne finner hun liggeunderlagene. Myrill samler sammen utstyret, og sender det ned stigen. Hun kommer ut av uthuset med en stor haug av sekker, soveposer og underlag.

- Så fint at du fant soveposer og underlag også. Nå legger vi alt vi skal ha med oss utover på graset her, sier Gurru som er i ferd med å pakke sammen maten.

Mikkel er bakom fjøset lenge. Han forsvant rundt hjørnet med markgrevet. Mikkel graver etter mark som han skal bruke til agn når han skal ta storørreten.

- Myrill! roper Mikkel, - kom og se den store marken! Myrill springer bak fjøset. Der står Mikkel. Han er akkurat i ferd med å trekke en diger mark ut av jorda

- Se! Han holder marken opp framfor seg. Markens trives godt bak fjøset. Jorda er god, blandet med gammel gjødsel og gras. Kompostbingen, hvor matrester blir samlet, er i nærheten.

- Kanskje du vil hjelpe meg? Mikkel ser på Myrill.

- Jeg kan grave opp jorda, så kan du plukke marken opp i markboksen, sier Mikkel.

- Vi trenger minst 100 mark.

Snart er boksen full og Mikkel setter på lokket. Lokket har noen små hull, slik at marken får luft og holder seg levende.

- Myrill og Mikkel, vi må finne fram klærne vi skal ha med oss, sier Gurru. - Selv om det er fint, varmt vær i dag, må vi ta med oss både ullundertøy, genser, lue og votter. Jeg tror vi trenger to par ullsokker hver, også regntøy da. Jeg tror det er best at vi går med støvler. Så kan vi heller ta joggesko oppi sekken.

Etter en stund er grasbakken utenfor kårstua dekket av klær og utstyr som skal være med på turen.

- Har vi alt nå? Gurru ser undrende på Mikkel og Myrill.

- Jeg må ha med fiskeutstyret, sier Mikkel og piler inn i redskapsbua. - Jeg vil også ha med fiskestang, sier Myrill. - Det er klart, svarer Gurru.

- Jeg kan vel ta med den lille bamsen min også?, sier Mikkel.

- Dere må vel ha med bamsen begge to, sier Gurru. Ellers får dere vel vanskeligheter med å sovne. Men hva mer må vi ha med?

Turen til Heverfallssætra

- Kart, roper Myrill, kart over Barnas Naturverden og kompass. Å-å-å-så må vi ha med tannbørste, såpe og håndkle, å-å førstehjelpssaker, sier Myrill.

- Fyrstikker og kokesaker!, roper Mikkel.
- Flott, dere må ha vært på tur før, siden dere vet hva som må være med i sekken, sier Gurru, men vi behøver bare å ta med det lille kokeapparatet til bruk på dagsturene. I sælehusene er det både kokekar, vedovn og ved. Vi greier jo ikke bære med oss så alt for mye. Jeg har pakket maten i passende porsjoner slik at vi kan bære litt hver.

- Turkopper og turbestikk! roper Myrill og

springer inn i kårstua. Snart er hun tilbake med tre fine trekopper, turbestikk og fat. - Vi må kanskje ta med ei lomme-

lykt, men ellers tror jeg vi har alt, sier Gurru. Det spørs om vi får plass til alt i sekkene. Vi kan legge klær i vanntette poser nederst i sekken. Jeg skal ta det meste av maten. Myrill og Mikkel ser på Gurru. Hun pakker tannbørste og førstehjelpsutstyr i den ene sidelomma. Kartet bretter hun fint sammen i kartmappa sammen med kompass og en blyant. Tollekniven henger hun i beltet.

Mikkel springer inn og henter den fine kniven som han fikk til jul. Han trekker buksereima litt ut og henger den fine blanke kniven innpå.

- Nå ser du ut som en storfisker, sier Gurru og smiler.
Det er tydelig at Mikkel er stolt. Han ser ned på kniven.

Myrill ruller sammen et underlag, setter ei reim rundt og fester det nederst på sekken. Soveposen putter hun inn i et vanntett trekk, og binder den fast på toppen av sekken.

Småjutulan er ferdigpakket og står startklar med sekkene på ryggen. Myrill og Mikkel med hver sin fiskestang i handa og Gurru med et lite bærsjann. Det er mye bær i skogen på veien opp til Heverfallet.

- Hvor langt er det til Heverfallssætra, Gurru? Spør Myrill
- Jeg vet ikke helt, men vi kan finne det ut om vi ser på kartet, svarer Gurru. Hun tar frem kartmappa og kompasset. Her står vi nå. Gurru peker på en hvit strek på kartet.

Heverliin står det. Vi skal gå langs denne stien, hun peker på en grønn prikket linje. - og her, her ligger Heverfallssætra. For å finne ut hvor langt det er, må vi bruke centimetermålet på kompasset og måle på kartet. Skal vi se, ca. 6 cm. Myrill og Mikkel følger ivrig med. De vil lære å bruke kart og kompass. Kart og kompass er viktig å kunne for alle som driver med friluftsliv.

Gurru fortsetter, - Så må vi lese det som står på kartet om målestokk. Hun leser: *Målestokken på kartet er forholdet mellom lengder på kartet og lengder i det virkelige terrenget. Dette kartet har måle-*

stokk M= 1:50 000. Det betyr at 1 cm på kartet er 50 000 cm i terrenget. En regel er å trekke fra to nuller i siste tall i målestokk angivelsen - da vet du hvor mange meter 1 cm på kartet er i terrenget.

- Da er 1 cm på kartet 500 m i terrenget, sier Myrill. Gurru ser forundret på henne.

- Fant du ut det med en gang? Du er jammen flink, sier Gurru. Det er helt riktig. Når 1 cm er 500 m, da er 2 cm 1000 meter. 1000 meter er det samme som 1 km. Her ser dere et bilde av målestokken. Gurru peker på en figur helt til høyre på kartet. Dere ser at 6 cm på kartet blir 3 km i terrenget. Forstod dere det? spør

Gurru

- Ja, nesten, svarer Mikkel
- Vi skal bruke kartet på hele turen. Vi må trene hvis vi skal lære oss å bruke kart og kompass, sier Gurru. Men stien opp til sætra er jo ikke rett. Så vi må legge litt til. Da blir det ca. 4 km. Går vi i sånn passe fart bruker vi kanskje 2 timer. Vi får se hva marsjfarten vår er. Men kom, nå legger vi i vei!
Mikkel har allerede fått øye på den første stauren med et rødt merke på toppen. Han småløper litt. Stien er merket med røde merker, spesielt i skogen. Enkelte steder er det steinvarder. Første delen av turen går gjennom furu- og granskog. På enkelte områder er skogen hogget og stien går gjennom hogstfelt. Myrill synes det ligger igjen mye kvister, men Gurru forklarer at

dersom vi skal ha trevirke til hus og møbler, må vi høste fra naturen. Kvistene er lagt igjen av tømmerhoggerne, slik at de kan brytes ned av naturen. Det gir næring og beskyttelse for nyplantede småtrær. Når skogsarbeideren har hugget et område, planter han området med nye trær. Når disse blir store, har kommende generasjoner trevirke som de kan bygge seg hus av og snekre møbler.

- Det er lurrt med naturen, sier Mikkel, - den lager nye ting hele tiden.

- Ja, naturen fornyer seg, og gir oss mennesker det vi trenger for å leve på jorda. Men vi må lære å bruke naturen uten å forbruke den. Vet dere forresten at fjellområdene her i Midt-Norge er blant de aller reneste i hele Europa?

- sier Gurru med en både glad og alvorlig tone i stemmen.

De fortsetter oppover i skogen langs Hevra. Det er så fint å høre suset fra elva som renner nedover. Her finnes både små fossefall og stille partier. Blir en varm og tørst, er det bare å finne fram trekoppen i sidelomma av sekken og ta seg litt friskt vann. Det er godt.

- Der!, roper Myrill. Hun har fått øye på noen gule prikker innimellom de irrgroene bladene i skogkanten.

- Det er molter!

Alle tre springer bort mot moltene, setter fra seg sekkene og finner fram trekoppene. Moltene er store og saftige.

Småjutulan setter seg ned på skogsmyra, plukker og smaker på de gode moltene. Det var godt å ta av seg sekken litt. De har jo gått et stykke...

Mikkel plukker først i koppen, så setter han seg ned for å spise moltene. Da får han øye på noe, bak en liten stubbe, er det noe som rører seg i graset. Da ser han det, - ei lita skogmus. Den er nok ute etter å finne seg litt mat. Mikkel sitter helt stille. Det er spennende å sitte og se på musa. Den er så søt. Mikkel vil prøve å fange den, men da er den fort borte under stubben.

Turen til Hevertjønnå

Gurru og Myrill har gått videre oppover langs stien. Myrill plukker koppen full av molter og slår over i spanna til Gurru. De blir enige om å gjemme moltene til kveldsmaten. Småjutulan tar sekkene på ryggen igjen og trasker de siste bakkene opp til Heverfallssetra.

På setertrappa sitter Ingunn og Geir Bjørnar. De er setertaus og dreng på setra denne sommeren. Geir Bjørnar er lillebroren til Ingunn, og de skal være her sammen med kyrne i sommer. Gården der de bor, ligger nede ved veien. Det er godt å være på setra både for folk og fe om sommeren.

- Vælkomen, åt Hæverfalle, sier Ingunn.
- Du ser tørst ut Mikkel, sier Geir Bjørnar, è tru du trøng litte saft. Oss ha stekt vaffelkaku i dag. Vil dokk hå vaffelkaku med brunost kanskje. Ingunn og Geir Bjørnar går inn i seterstua og det tar ikke lang tid før de er ute med saftmugga og et fat med vaffelkaku.

- Det var godt, sier Gurru. Lager dere osten sjøl?

- Ja, dokk kan få vårrå med å sjå på. Ho mamma driv å koke ost akkurat no, sier Ingunn.

Hele gjengen går etter Ingunn. Mikkel og Myrill har aldri sett hvordan en lager brunost. De synes det er spennende å se hvordan ting ble laget før i tida.
- Vi får vel kjøpe med oss en bit av osten, sier Gurru litt spørrende. Og det får de.

Det er så flott på Heverfallssetra. En kan sitte å se utover hele dalen og mot Kviknefjella. Kyrne går og beiter i skogkanten. Blomsterenga framfor setra bølgger seg lett i sommervinden.

- Har du fått noe fisk i Hevertjønnå, Geir Bjørnar? spør Mikkel.

- Ja, å det va itt nån litin fesk hell, svarer Geir Bjørnar og viser med hendene hvor stor fisken var.

- Oj, så stor. Jeg skal prøve å fiske når vi kommer opp i kveld, sier Mikkel ivrig og ser for seg den store fisken.

De vinker til Geir Bjørnar og Ingunn og legger i vei til Hevertjønnå. - God tur!, roper Ingunn. Dokk får kom å kjøp mer brunost på Bygdemartnan!

Like ovenfor setra deler stien seg. To skilt viser vei, ett til Hevertjønnå og ett til Damtjønnå. Stien til Hevertjønnå er spesielt fint merket. Gurru forteller om en kar, Arne Budeng, som ikke er redd for å ta et tak. Han har laget steinvarder, grøftet og lagt ut skiferheller der det er blaute myrer. Dette har han arbeidet med gjennom mange år. Steinen har han stort sett fraktet ned fra fjellet om vinteren.

- Litt av en jobb, sier Mikkel, og springer og hopper fra stein til stein. Myrill har oppdaget noen fine strå med kvite dotter, Myrull. Hun vil plukke dem. På myra finnes også mange starrarter, med fine hengende aks. Det blir en fin bukett. Myrill nærmer seg et lite kjerr med vier og plutselig høres en sterk kaklelyd. Det ser ut som en flaksende hønsegård rundt Myrill. Det er et kull med minst 10 ryper. Myrill blir så forfjamsset at hun faller på baken. Mikkel ler høyt og slår seg på lårene. Rypene forsvinner i en skarp sving nedover langs elva, men slår seg ned igjen ikke så langt unna.

- Ja til høsten er det rypejakt, sier Gurru. Rypebestanden har variert litt de siste åra. Kanskje er det fordi det har vært drevet for hard jakt over flere år. Kalde netter i juni kan også være årsaken. Nå har grunneierlaget passet på slik at stammen

har fått bygge seg opp igjen. De har begrenset jakt med hund. Noen må av og til hjelpe naturen, men stort sett greier naturen seg godt dersom den får være i fred.

- Når jeg blir stor, vil jeg gå på jakt, sier Mikkel. Mikkel har nemlig fått høre mange jakthistorier av Ola Hæverlykkja.

Sist høst fikk Mikkel være med å se på når de slaktet en stor elg. Det var Ola som felte storoksen, og Mikkel vil bli en like god jeger som han.

Småjutulan er nå kommet høgt til fjells, over skoggrensa. De er omtrent 900 meter over havet. Framfor dem ligger høge fjelltopper, Ramshøpiken og Ramshøkallen.

- Vi må prøve å komme oss opp på en av de toppene en dag, sier Gurru og peker.

Nå er det ikke langt igjen til Hevertjønnå. I bekken nedenfor er det mye småørret. Med fiskestang og mark er det store muligheter til å få seg et måltid.

De tar av seg sekkene og Gurru hjelper Mikkel og Myrill med å rigge opp fiskestengene. De fester en liten markkrok på. Fisken i bekken er ikke så stor. De trer kroken gjennom marken. Marken bukter seg rundt kroken. Dette må friste ørreten. - Dere får lure dere ned til bekkanten og slippe marken ned i en av de små kulpene, sier Gurru. Myrill og Mikkel går hver sin vei langs bekken og slipper kroken uti.

Det går ikke mange sekundene før tuppen på stanga til Myrill bøyer seg mer enn vanlig.

- Jeg har fisk! roper hun og slenger stanga bakover.

Fisken blir liggende langt borte på myra. Myrill legger fra seg stanga og springer for å ta fisken av kroken. Gurrus smir en fin pinne av dvergbjørk som de kan tre fisken på.

- Vi trenger to slike fisker hver til middag, sier Gurrus.

- Jeg har også fisk! roper Mikkels. Han slenger fisken på land i en høy bu. Den lander langt oppe i krattet.

- Dette er moro! Snart henger det seks små ørreter på pinnen. De tar med seg fisken, fiskestengene, sekken og går opp til sælehuset. Sola nærmer seg fjellene. Det har vært en lang og fin dag. Alle tre kjenner at de har gått langt i dag.

- Vi får tenne opp på ovnen og lage oss litt mat, sier Gurrus.

- Hvis alle hjelper til, går det raskere. Myrill, henter du vann i den blanke bøtta? Du Mikkels, kan gå i uthuset og hente en sekk ved, jeg skal ordne med fisken og stelle potetmos.

Myrill er snart på full fart nedover til Hevertjørna med vannspanna og Mikkels er bare borte ett minutt, før han står med vedsekken på ryggen inne på golvet.

- Tenn opp i ovnen du Mikkels, sier Gurrus. Riv av litt never fra veden og se nede i vedkassa om du finner noen små fliser. Nevera og flisene legger du i botn og så legger du noen tynne vedskiver litt i kryss oppå. Så er det bare å tenne på.

Mikkels gjør som Gurrus sier. Finner fram fyrstikkene og tenner på. Det ryker i ovnen. Det blir mer og mer flamme inne i ovnen.

- Du skal ikke komme her og komme her, sier Mikkels med et smil rundt munnen.

Gurrus har funnet fram stekepanna og lagt fisken i panna sammen med litt smør.

Myrill er tilbake med vann. Det tar ikke lang tid før både fisk og potetmos er ferdig. Imens har de funnet fram bestikk og dekket på bordet. Levende lys og Myrills myrullbukett gjør det ekstra trivelig.

Det spraker fra ovnen, og lyset fra "ljora" i taket gir en fin stemning.

- Nå har vi det fint, sier Myrill. Skal vi ha molter med sukker på til dessert? Småjutulan blir gode og mette. Det tar ikke lang tid før de begynner å gjespe. Ute er det helt stille, og det er blitt mørkt. Gurrus mener det er best at de begynner å ordne seg for kvelden. Hun tar med seg litt ved og tenner på åra i årestua. Her er det tenker til å ligge på. Hun ruller ut underlagene ved siden av hverandre.

Mikkel får storørreten

Mikkel og Myrill har vært på doet i uthuset. De har pusset tennene også. Snart står de med hver sin sovepose og er klar til å legge seg. De krabber opp på benkene og ned i soveposene. De tykke tømmerstokkene gjør at det føles lunt og godt. Lyset fra åra gir ansiktene et rødlig skjær. De sitter tankefulle og ser inn i flammene. Gurru er tilbake. Hun ruller ut soveposen sin og setter seg framfor åra.

- Hvorfor heter det sælehus, spør Myrill. Gurru forteller.

- Før i tida, lenge før de hadde biler, måtte folk gå til fots når de var ute på reise. De måtte kanskje gå i flere dager før de kom fram. De trengte tak over hodet for natta. Folk som bodde langs ferdselsveiene, bygde hus til dem som vandret. Disse husene ble kalt sælehus. Det kommer av ordet salig. De som viste slik vennlighet og bygde ly for natten til reisende, ble saliggjort. De kom til himmelen.

Om kvelden satt de reisende som oss rundt ildstedet som de kalte åra. Røyken fra ilden gikk ut gjennom et hull i taket. Den heter ljora. Gjennom ljora kom også lyset inn. Myrill og Mikkel lytter til det Gurru forteller. Tenk slik bodde de for 1000 år siden.

- Skal dere høre fortellingen om Tussene i Rennebu også? spør Gurru. Myrill og Mikkel nikker på hodet.

-Tussene, disse små menn og kvinner har mange av våre forfedre trodd eksisterte, men det var en stor sjeldenhet at noen så

dem. Det fortelles at når folk flyttet fra setrene på høsten, så flyttet tussene inn. De vakre huldrejentene som for det meste oppholdt seg i bergene, søkte også om høsten ned til setrene med sine vakre blå geiter. Om våren måtte tussene rømme fra setra, da ble de i dårlig humør. Det fortelles at en mann ble bitt av ei tussekjerring. Det var så vidt han så et skynt av henne. Tussebitt var vanskelig å lege.

Tussene var stort sett snille dersom folket var snille mot dem. På en gard besørget tussene hele fjøsstellet. Om morgenen stod melkebøttene fulle av melk. Tussene må visst ha følt seg som mindreverdige mennesker, det fortelles at tussene søkte å forbedre sin rase ved å røve menneskebarn og legge sine egne i stedet. Var det en stakkar i gamle dager som ikke lignet folk flest, så trodde folk at han var forbyttet av tussene. Derav kom navnet "byting." Men dette er bare tull, skjønner dere.

Gurru synes plutselig det er så merkelig stilt bak seg. Hun snur seg for å se til Mikkel og Myrill. Men hun får bare øye på to soveposer. Myrill og Mikkel har sovnet. Gurru tar opp dagboka og blyant. Hun blir sittende å skrive en stund før hun kryper ned i soveposen og legger seg mellom Mikkel og Myrill.

Mikkel våkner tidlig denne morgenen. Han har hørt at det er best å bruke "mor-rabete" til fisken. Det er mørkt inne i årestua. Bare noen glør ligger og ulmer på åra. Mikkel smyger seg ut av soveposen for ikke å vekke Gurru og Myrill. Gurru merker at Mikkel er på farta, men sier ikke noe. Hun skjønner at nå er det storørreten som skal lures.

Ute har sola så vidt kommet over fjellene mot øst og det blåser en liten bris fra nordvest. Det er litt dogg i graset. Nå må forholdene for å få fisk være på topp. Mikkel tar stanga si, men han bytter ut den lille kroken med en stor en og i tillegg fester han en flytedupp en meter lengre opp på snøret. Det blir plass til to store marker på denne kroken.

Mikkel rusler ned til Hevertjørna. Geir Bjørnar har røpet hvor han tok ørreten og der skal han prøve først. Et langt kast og han ser den grønne duppen så vidt i de små bølgene. Nå er det bare for fisken å komme. De har vel lyst på en frokostmark, tenker Mikkel. Duppen driver litt med vinden og det nærmer seg noen sivtuster som stikker opp av vannet.

- Der, der forsvant duppet! Mikkel kjenner at hjertet slår fortere. Han tar tak i stanga. - Rolig nå Mikkel, tenker han. Han liksom hører stemmen til Ola inni seg, "la fisken få sluke marken". Men der kommer duppen opp igjen og blir

liggende stille inn mot noen sivstrå. Mikkel lar den ligge en god stund, men

så tar han og sneller inn. Kroken er uten mark.

- Den luringen stakk av med marken, men du lurer ikke meg, sier Mikkel stille idet han ser ut mot sivet. Han fester på to nye marker. To marker som spreller av liv. Mikkel reiser seg opp og kaster ut igjen. Duppen kom fint ut. Den blir liggende i bølgene og drive. Mikkel legger seg tilbake i kjerret og holder rundt stanga. Det går en stund, duppen nærmer seg sivet igjen. Å! Der forsvinner duppet. I sekundet etterpå bøyer stanga til Mikkel seg kraftig, og en kraftig surrelyd kommer fra snella. Ørreten drar av gårde utover i vannet.

- Jeg har storfisk! roper Mikkel så høyt han kan. Gurru har fulgt med Mikkel fra sælehuset. Hun og Myrill tar tak i fiskehåven og springer nedover til Mikkel.

Mikkel har begynt å snelle på fisken, men av og til kommer den "gode surrelyden" fra snella. Ørreten går utover igjen.

- Den er kjempestor! roper Mikkel.

- Du må ikke kjøre den for hardt, sier Gurru, da kan den slite seg. Mikkel har fått ørreten nærmere land nå. Og så, med et plask ser de fisken i vannoverflata.

- Oi, den er kjempestor! roper Myrill og holder seg for ørene.

- Ta det med ro, Mikkel. Det ser ut til at den sitter godt, og snøret er sterkt, Gurru prøver å roe situasjonen.

- Denne må vi ikke miste. Mikkel sneller og sneller. Ørreten begynner å bli roligere. Snart har Mikkel fått den oppunder land. Nå er den så nær at de kan se den store mørke ryggen mot bunnen.

- Rolig, Mikkel. Den er kjempestor, sier Gurru tar håven og går uti vannet. Ørreten svømmer i store buer utenfor. Av og til er den nært Gurru, men så går den i en annen retning igjen. Nå kommer den mot Gurru. Mikkel prøver å styre den så godt han kan.

- Jeg har den, roper Gurru. Det plasker rundt Gurru som nærmest krabber på land med storørreten i håven. Hun springer et godt stykke inn på land før hun stopper og Mikkel kommer etter. Storørreten ligger på land og spreller, blank og fin.

- Den må være borti halvmeteren lang, sier Myrill. Mikkel er for en gangs skyld blitt stille. Dette var en drøm han hadde, men som han neppe trodde ville bli virkelighet!

Så slipper jubelen løs. Småjutulan danser rundt på myra.

- Vi må ta den opp i sælehuset og veie den, sier Gurru.

Myrill henter vekta, og Mikkel henger stolt på storørreten.

-1,7 kg, leser Mikkel. - Dette får vi skrive inn i hytteboka. Mikkel går inn og skriver.

"Mikkel tok storørreten, den var 1,7 kg."

Så tegner han storørreten ved siden av.

Ørreten blir sløyd og vasket. Mikkel strør litt salt inne i fisken og legger den i en plastpose ned i sekken.

- Jutulgrøten er ferdig, sier Gurru. Det er havregrynsgrøt med smør og sukker på.

- Jutulgrøt er god å gå på, vi skal jo over Ramshøkallen i dag.

Etter at maten er spist, pakker småjutulan sekkene sine og rydder opp etter seg i sælehuset.

- Det må være minst like fint etter oss som da vi kom, sier Gurru. Etter kosting og vasking, er småjutulan klar for dagens tur til Ramssjøhytta over Ramshøkallen.

Topptur til Ramsøkallen

- Mikkel og Myrill, kom så ser vi på kartet, sier Gurru. - Vi må gjøre et vei-valg. Hvor langt blir det forresten fra Hevertjønna til Ramssjøhytta? Mikkel og Myrill setter seg på kne og ser på kartet. De bruker kompasset

for å måle lengden. Til sti krysset nord for Holmtjønna er det ca. 10 cm. Fra stikrysset til hytta er det ca. 6 cm. Det blir 16 cm. Så legger vi til 1/3, ca 5 cm. Da har vi 21 cm. 2 cm er lik 1 km i terrenget, da blir det 10,5 km. - Ca 10,5 km, sier Myrill. - Ja, ca 10,5 km, sier Mikkel. - Riktig, sier Gurru, dere er flinke. Ser dere alle de brune strekene på kartet? Det heter høydekurver. Mellom hver høydekurve er det 20 meter. Dette heter ekvidistanse. Dere kan lese om det til høyre på kartet. Hvor høy er Ramshøkallen?

Mikkel og Myrill ser ned på kartet igjen. - Ramshøpiken er 1174 m.o.h., sier Mikkel ivrig, og Ramshøkallen er -er, nei det står ikke noe der.

- Nei, dere får telle høydekurver, råder Gurru. Mikkel og Myrill teller og tenker, Holmtjønna er 1077. Den brune streken over tjørna er 1080. Så er den neste 1100, den er litt tykkere. Teller vi fem streker oppover mot Ramshøkallen, er vi hundre meter høyere, 1200. Den streken er også tykkere. Over den streken, er det to streker, da er vi på 1240. Det blir mellom 1240 og 1260 m.o.h. - Sannsynligvis... omlag 1250 m.o.h., sier Mikkel stolt. - Riktig, svarer Gurru. Dere ser vi kan lese ut i fra kartet hvordan terrenget er i virkeligheten. Der det er kort avstand mellom høydekurvene er det bratt. Stor avstand mellom høydekurvene viser at det er flatt terreng. Det er litt bratt opp til Ramshøkallen, ser dere.

De legger i vei langs Hevertjønna og opp mot Ramshøpiken. Det er lett å gå i dag. Sol og litt avkjølende vind. Tørt er det også på stien over fjellet. Oppe i fjellsida i Ramshøpiken setter de seg ned for å ta en pust i bakken. Gurru foreslår at de kan bytte om til joggesko. Da blir det lettere å gå.

Turen opp til Ramshøpiken går lett. På veien oppover ser de på fjellplanter. Gurru har med "Fjellflora" i sekken, slik at de kan finne ut hva plantene heter. Det er så fine tegninger i fjellfloraen. Like under toppen, i sørøst hellinga som er i ly av vinden, setter de seg ned og

drikker litt saft. Gurru finner fram dagboka si. Hun er flink til å tegne. Nå vil hun tegne noen fjellplanter. Hun har med to ekstra dagbøker til Myrill og Mikkel. Det er godt å ligge på slike lyngtuer, det lukter så godt. De tegner og koser seg en lang stund. Det blir fine tegninger. Noen av tegningene skal Gurru ramme inn og selge på Bygdemartnan.

- En må lære seg å se de små detaljene i naturen, sier Gurru, - det er grunnlaget for å få gode naturopplevelser.

De kommer på toppen av Ramshøpiken. Disse bratte fjella med utsyn i alle retninger, minner Mikkel om fjell han har sett i blader, - om slike klatre-ekspedisjoner. - Dette er som å bestige Mount Everest, sier Mikkel. - Ja, Ramshøfjella er "ville og utfordrende", sier Gurru, men i godt vær er dette en flott tur for både store og små. En ser alle deler av jordbruksbygda Rennebu fra Ramshøfjella og innover mot Trollheimen, Trollhetta, Snota, Neådals-snota og Blåhø. Storslagne natur- og kulturlandskap.

Turen går videre ned fra Piken og opp på Kallen. På plataet mellom Piken og Kallen beiter en liten flokk tamrein sammen med noen sauer. Det er ikke så uvanlig. Reinen reiser seg opp, strekker nakken og løper med lette skritt bort når småjutulan nærmer seg. Men sauene blir bare liggende. Gurru går bort til en sau som har lam. Lammet kommer mot henne. Hun løfter det opp så Mikkel kan klappe det.

- Jutuler er dyrenes venner, sier Gurru.

På toppen av Ramshøkallen møter småjutulan en gruppe barn som er på tur sammen med mødre sine. Julie, Jørgen og Weronica bor nedi bygda. De har gått fra Leverdalen. De skal også overnatte på Ramssjøhytta. Julie forteller til Gurru at de har sett gamle reinsgraver på turen. - Ja, i gamle dager ble det fanget mang en rein i disse fjella, sier Gurru. Men vet dere at det var her Ramshøkallen stod og skaut steinpila etter brudefølget på Sliper. Han var sjalu fordi han ikke fikk brura. Så skulle han ta hevn. Steinen traff brudekrona og sagnet forteller at brudekrona havnet under steinen. Steinen står nede ved riksvegen

den dag i dag. Weronica, den minste av barna, har gått helt bort til Gurru. Hun står og ser opp på henne med store øyne. - Gikk det bra med brura, sier Weronica forsiktig.

- Ja da, de ble gift og fikk mange barn, svarer Gurru.

Småjutulan og barna fra bygda slår følge nedover til Ramssjøhytta. De stopper og spiser ved Langvatnet. Mikkel og Jørgen prøver fisket, men det blir ikke noe napp. Det er for tidlig på dagen, forklarer Jørgen. Jørgen er like stor som Gurru. Mikkel synes det er litt tøft når han får gå og snakke med Jørgen nedover dalen til Ramssjøhytta.

Nede på hytta er det mange oppgaver som skal gjøres.

- Vi kan vel lage felles middag, sier mora til Jørgen.

- Ja, det blir et festmåltid, sier Mikkel med karslig stemme og ser på Jørgen. Han åpner sekken og trekker opp storørreten.

- Har du fått den, Mikkel? spør Jørgen og ser ut som han har falt ned fra månen.

- Ja, jeg tok den i dag tidlig. Det var litt av en rugg å få på land, sier Mikkel, men du vet - det var ikke første gangen.

Og festmåltid ble det. Det ble mer enn nok fisk til alle. Til dessert ble det molter med fløte på. Brit Karin og May Lise, mødrene, hadde kjøpt fløte på Vollasætra. Moltene hadde de plukket på turen.

Utover kvelden leker alle gjemsel i bjørkeskogen rundt sælehuset på Ramssjøen. Myrill skal stå. Først da hun har telt til hundre roper hun. "Kom fram alle tusser og troll - er dere slemme så dra pokker i vold." Myrill husker Gurru ropte dette en gang de var ute og lette etter Mikkel i mørket. Men Mikkel fant tilbake selv den gangen. Myrill leter og finner alle sammen i tur og orden.

Utover kvelden blir det sang og eventyr. De sitter lenge rundt åra. Det blir mye fram og tilbake før hele gjengen er i sovesosene. Mikkel vil ligge ved siden av Jørgen. Weronica, Julie og Myrill ligger og fniser lenge før de sovner.

Mikkel faller i myrhullet

- Nå er frokosten ferdig, sier en glad stemme fra kjøkkenet. Brit Karin og May Lise har vært oppe en stund.

Det brenner på åra og det ligger en eim av nykokt kaffe i luften.

- Grøten er snart ferdig! På et øyeblikk er alle ute av soveposene. På med sko og bukser. De løper med håndkle over tunet og bort til bekken som renner like ved. Tenk å kunne vaske seg i en fjellbekk. Herlig...Det er trangt rundt langbordet i dag. Latter og prat om alt mulig. Etter frokosten går alle sammen om å rydde opp i sælehuset.

Det går fort når de er så mange.

Snart står alle ferdige med sekken på. Småjutulan skal til Damtjønna, mens Julie, Jørgen og Weronica skal gå stien ned til Stamnan. - Vi sees på Martnan, sier Mikkel og klapper Jørgen på ryggen. Alle vinker og ønsker hverandre god tur.

Det er litt småregn i luften i dag. Det var lurt å ha med regntøy. Dagens tur går i variert terreng. Litt bjørkeskog, litt snau-fjellet og over noen myrpartier nedover i skogen til Damtjønna. Mikkel og Myrill har sett det ved å studere kartet.

Småjutulan stopper opp og ser på de fine sætrene som ligger på den andre siden av Ramssjøen.

- Det var litt mer liv på setrene før i tida, forteller Gurru. Bøndene måtte utnytte sommerbeitet. Både folk og fe hadde godt av å være på setra om sommeren. I de siste åra er det blitt flere som har begynt å bruke setrene igjen. Kanskje blir det som i gamle dager? Det er stadig en økning i etterspørselen av økologiske jordbruksprodukter. - Økologiske jordbruksprodukter, hva er det? vil Myrill vite.

- Jo, det er mat som er laget uten at det er tilsatt kunstige stoffer. Ren mat. Det er kanskje fremtiden for oss å lage slik mat. Vi bor i et område med rent vann og ren luft.

Når de kommer oppunder Ramshøpiken på nordsida, setter de seg ned for å kvile og spise.

- Skal vi kanskje prøve å tenne opp et lite bål og koke opp te vann, forslår Gurru. Da må vi samle sammen litt tørr ved og never. Mikkel og Myrill plukker tørre kvister og greiner på bakken og kommer tilbake med hendene fulle.

- Skal vi lage et "samisk bål", spør Gurru.

- Dere vet at det bor sørsamer på Nerskogen. Det er de som eier reinen vi traff i går. Gamle jordgammer står også i terrenget her og der. En gang lærte jeg å lage bål av samene. Det var en lur måte å gjøre det på, særlig når det er litt fuktig,

slik som i dag. Først legger vi noen steiner på marka, da ødelegger vi ikke plantene under.

Vi legger et lag med tykke greiner i bunnen. Myrill og Mikkel hjelper til med å bryte greiner i passe lengder. - Så legger vi et lag med greiner på tvers av de underste. De skal være litt tynnere, sier Gurru. Vi fortsetter slik med lag på lag til det nærmest blir et hus. Så legger vi never på toppen og tenner på. Det er viktig at greinene lagvis ligger tett inntil hverandre.

- Kan jeg få tenne på Gurru? spør Mikkel.
- Ja, her er fyrstikkene. Gurru gir Mikkel fyrstikkene, og Mikkel tenner på.

Da legger Gurru noen små tynne, tørre kvister over nevra som brenner. Veden under tørker etter hvert. Bålet blir større og større. Gurru tar en lang tykk grein som hun henger vannkjelen på, over varmen. Snart ryker det fra tuten, vannet koker.

Det smaker godt med en varm kopp te! Myrill slår litt vann over restene i bålet og sprer asken. Steinene legger hun i en liten haug.

- Graset under bålet er like grønt som før vi lagde bålet, sier Myrill litt undrende.
- Gode naturvenner viser sporløs ferdsel, sier Gurru.

Mikkel har alt kommet et godt stykke inn på det store myrområdet. Han skal se etter molter. Gurru og Myrill ligger hundre meter bak. De ser Mikkel hoppe fra tue til tue. Plutselig er Mikkel borte. Gurru og Myrill løper etter.

- Mikkel, hvor er du!, roper de i kor. Først hører de ingenting, men så hører de en lav stemme ut i fra myra. De ser ei hand som vinker.

- Bli her med sekkene du Myrill, sier Gurru. Jeg tar med meg en av stokkene som er lagt ut i gangstien. En lang stokk er lurt å ha når en skal hjelpe noen ut av myra. Gurru kommer nesten helt bort til Mikkel. De siste meterne er "søkkemyr" og den bærer ikke en mann. Gurru legger ut stokken bort til Mikkel.

- Du får holde et godt tak i stokken, så skal jeg dra deg opp, din tullebuk, sier Gurru til Mikkel.

Mikkel tar et godt tak og Gurru drar i det hun kan. Mer og mer av Mikkel kommer opp av myra. Til slutt kan han krabbe inn på fast land igjen. - Jeg så ikke at det var noe myrhull her, sier Mikkel med en gråt i stemmen.

- En ser ikke det bestandig, sier Gurru med trøstende stemme, men nå har du lært at det ikke er noe lurt å springe rundt på blaute myrer. Mikkel nikker.

- Jeg tror jeg må skifte klær.

- Ja klærne er vel tørre i sekken. De lå jo i vanttette poser. Vi får tørke klærne når vi kommer fram.

Mikkel skifter, og de skyller klærne hans i bekken. De siste bakkene nedover mot Damtjønna går fort. Like før de kommer fram, går stien over en bekk og forbi ei hytte.

- Her har de laget sitt eget kraftverk, sier Gurru. Har dere lyst å se hvordan vi lager strøm av rennende vann? Ja, det har Mikkel og Myrill lyst til. De setter fra seg sekkene og går nedover langs bekken. De kommer til en demning. Ut fra demningen går det to vannrør. Gurru forklarer at ved å åpne kranene og slippe vann inn i røra,

så føres vannet til en liten kraftstasjon. Kraftstasjonen er et lite stabbur i tre, en liten meter høgt, og inne i stabburet er et hjul som vannet driver rundt. Energien som lages ved at hjulet går rundt, samles opp av en dynamo. I dynamoen blir det laget strøm. Strømmen føres til hytta i denne ledningen.

Det gir lys og varme på hytta.

- Kjempesmart! sier Myrill.

- Før i tida var det mange slike små kraftverk. De utnytta energien i rennende vann, forteller Gurru. Nå har vi også fått solcellepanel som overfører solenergi til elektrisitet. Dette er ren kraft. Vi forurensrer ikke lufta. Vi må passe på lufta vår og ikke forurense den så mye. Naturen tåler det ikke. Det er tydelig at dette opptar Gurru. Mikkel og Myrill vil også være med å passe på naturen.

Småjutulan går det siste stykket fram til sælehuset på Damtjønna.

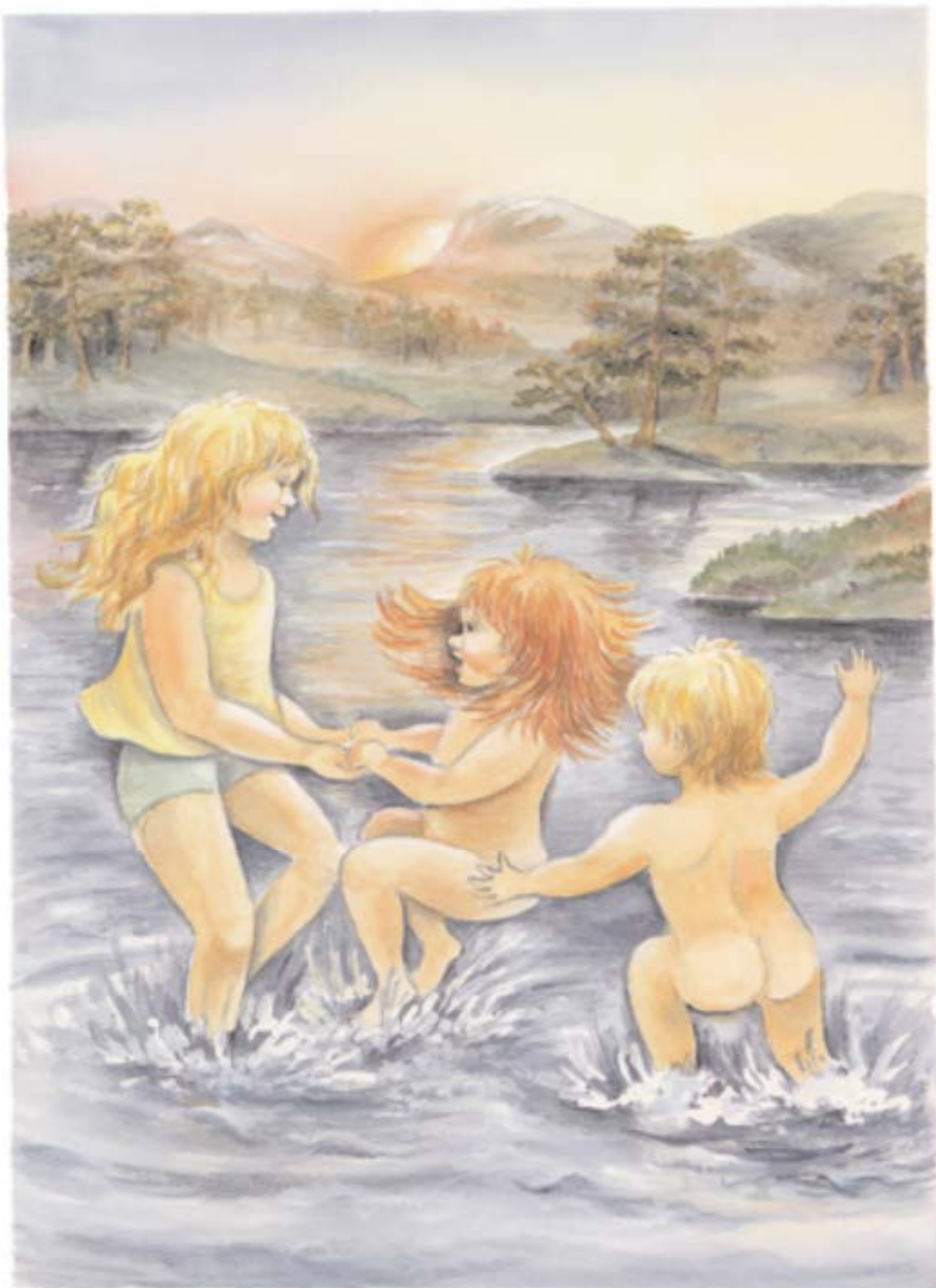
- Det ryker fra ljora på sælehuset, sier Mikkel. Når de kommer helt fram, ser Mikkel hvem det er.

-Det er han Arne Jære og ho Anita.

- Nei god dag, sier han Arne. Er småjutulan på tur. Vi fikk lyst til å ta oss en fisketur ho Anita og e. Små unga og pensjonista é godt følge på tur.

-En treffer alltid på hyggelige folk i fjellet, sier Gurru.

Denne kvelden fikk Mikkel, Myrill, Gurru og Anita høre mye om gamle dager. De spiste og koste seg langt utover kvelden. Arne stekte ørret, surret i rømme og Gurru lagde en god suppe. Til kaffen ble det vafler med syltetøy og rømme.
-Ekte jutulkost, sa Mikkel og klappet seg på den runde magen og sovnet på benken i årestua.

Turen ned til bygda

Småjutulan våkner opp til en ny dag. I dag skal de gå ned til bygda. Arne har vært opp lenge. Det er varme på åra. Ute er det sol og varmt. Småjutulan starter dagen med et bad i Damtjønna. Turen i dag går via Våtåtjønna, Hildratjønna og ned til Havgdalslykkja. Kartet viser at det er ganske flatt skogsterrang med en del skogsmyrer. Siste del av turen er nedoverbakke.

Småjutulan slår følge med Anita og Arne. De skal prøve fisket i ei lita tjønn rett øst for Damtjønna.

- I dette vannet er det mye småørret. Barna som bor i bygda, har drevet med "prøvefiske" i disse vannene, forklarer Arne

- Det er viktig å drive med "ferskvannsspleie" for å opprettholde en god fiskebestand. I noen vann må en sette ut fisk, i andre er det for mye fisk. Da blir fisken tynn og liten, vannet blir "overbefolket". Arne har rett. Ikke før har Mikkel, Myrill og Anita fått ut markkroken før de har fast fisk. Det tar ikke lange stunda før småørreten henger som perler på en snor på fiskepinnen. Arne sløyer fisken etter hvert. - Nå har vi nok til et måltid, sier Gurru, vi får komme oss videre. Turen går oppover langs bekken. Mikkel går helt på kanten. Han ser små ørreter som piler og gjemmer seg under torv og steiner.

- Her står ei gammel slåttebu, forteller Arne og peker på et fint tømmerhus borti

bjørkeskogen. I slåttebuene lagret de høy for vinteren.

- Ja, en måtte ta vare på alt graset før i tida skulle en ha nok vinterfor til dyra, svarer Gurru.

På skogsmyrene plukker de molter.

- Disse skal bli gode å ha på julaften, sier Arne. De smaker ekstra godt når en har så gode minner fra bærturen. Mikkel skjønner ikke helt hva Arne mener, men molter er godt. Det synes Mikkel også, så han spiser de fleste med det samme.

- Både dyr og mennesker må samle til vinterforråd, mumler Arne og ser nedi spanna som snart er fulle av gule, store moltebær.

Ved Hildratjønna setter de seg ned for å ta en matpause. De finner fram maten og saftflaskene. Gurru tar fram kokeapparatet og koker en kopp kaffe til Arne. Hildratjønna ligger helt blank, bare noen små ringer av fiskevak kruser overflata.

Et og annet insekt setter seg på vannet.
- Det er rart at insektene kan gå på vannet, tenker Myrill. Men Myrill får en forklaring. Gurru ser hva hun tenker på.
- Det er overflatehinna på vannet som insektene står på, forteller Gurru.
- Det er mye en kan lære av å være ute i naturen.

Nedover bakkene til Havdalslykkja går det fort. Skogen blir tettere og tettere, trærne blir høyere og høyere. Det veksler fra furuskog til granskog. Skogen står tett langs den gamle kjerreveien. Solstrålene kommer gjennom toppen av grantrærne. Gurru stopper og peker innover i skogen.
- Ikke langt herfra ligger Jeldalsberjom som Jutulen Håvår Langelår sprang utfor og slo seg i hjel. Han vart gravlagt med messings-tøvlan på under ei steinhelle.
Grava kan en se den dag i dag.
- Ja, en må komme seg hjem til måltidan i rett tid, sier Arne.

- Det var to kara som skremte han Håvår utfor berget. Karan skulle gi Håvår et pek fordi han aldri kom i rett tid til måltida.

På veien gjennom skogen finner Mikkel fine einer som han tar med seg. Han vil smi noe av einene som han skal ha med seg på Bygdemartnan. Litt lenger nede i stien åpner skogen seg, og det kommer fram en lysning. Ei gammel tømmerkoie står i kanten på ei slåtteng.
- Denne tømmerkoia har blitt brukt mye, sier Arne.

- Her var det godt å gå inn, ta seg en sup kaffe og varme seg når det var kaldt i tømmerkogen.
Under krigen ble koia brukt av motstandsbevegelsen på skogen. Karan gjømt seg for tyskeran oppi her.

Det er rart for småjutulan å forstå at det var krig her engang. Men de har hørt de voksne fortelle mange historier fra den gangen. En får håpe det aldri blir krig igjen. Gurru mener at vi mennesker burde ha levd i fred med hverandre. Pengene som brukes til krig og våpen, kunne brukes til å rydde opp i alle miljøproblemene vi har skapt. Stillheten fra fjellet og skogen blir brått brutt. Småjutulan er ved veis ende.

Bilene suser hastig forbi nede på veien. - Det er godt å ha noen dager med stillhet, sier Gurru ettertenksomt, og leser et dikt av Johan Wolfgang Goethe:

*Det beste er den dype stillheten
der jeg lever og vokser
og vinner det som verden
ikke kan ta fra meg
med ild og sverd.*

Ingen sier noe, men etter en stund sier Arne: -Du er ei klok jente du Gurru, og dere skal ha takk for en fin tur. Arne og Anita vinker til Mikkel, Myrill og Gurru. De går i hver sin retning langs veien den siste biten hjem.

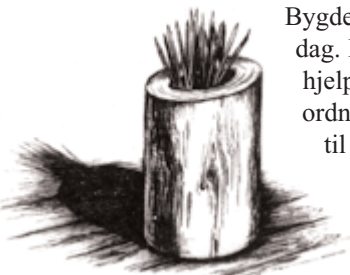
Vel hjemme tømmer Mikkel, Myrill og Gurru sekkene. De henger klær og soveposer opp til lufting.
- Turen er ikke ferdig før vi har alt utstyret på plass, sier Gurru. Hun gir Mikkel og Myrill en god klem.
- Dere er gode turkamerater, takk for en kjempefin tur! - Takk for at du tok oss med i fjellet, Gurru, svarer Mikkel og Myrill i kor.

De setter seg alle tre på kårstuggutrappa, tar fram dagbøkene og skriver ned og tegner de siste minnene fra en tur som de vil komme til å huske lenge.

Bygdemartnan

Det er tredje helga i august, og det er Bygdemartnan i Rennebu - tre dager til ende. Bygdemartnan samler bygdehandverkere fra hele landet. De er kommet for å selge sine varer som de har laget gjennom en lang vinter.

Tuva skal også på Bygdemartnan i dag. Hun skal hjelpe til med å ordne salgsboden til Grendalaget.

Sondre har laget noen små ting som

han skal selge. Han

har vært i snekkerbua og laget noen fine tannpirkerholdere av einene han fant på en tur i Barnas Naturverden. Tuva har vært med Sondre i snekkerbua. Hun synes einer lukter så godt.

Det er mange i bygda som har et verksted der de driver med håndverk: treskjæring, tresløyd, møbelproduksjon, rosemaling, knivmaking, veving, tøving, strikking og sying. Noen baker flatbrød og andre lager annen tradisjonskost.

Det er allerede mye folk på martnasområdet når Tuva kommer. Håndverkerne henger opp og stiller ut sine varer overalt. Martnashallen er full av salgsboder og det er så mye fint å se. Sondre oppdaget en kar som selger fine fiskevesker av elg-

skinn. Ei slik veske har han lyst til å kjøpe dersom han får solgt tannpirkerholderne sine.

Tuva har sett seg ut noen fine små sauer som er tøvet av ull.

Åpningssermonien er i gang. Kjente artister er invitert, og de synger og spiller.

Det ser ut som om folk stortrives.

Det er ikke hver dag det er så mye folk og artister i Rennebu.

- Det er like mye fest på Martnan som på selveste 17. mai, synes Tuva.

Snart strømmer det inn med folk i martnashallen. Alle går omkring, ser på og prøver ting de kan tenke seg å kjøpe.

Tuva har oppdaget en dame som selger fine bilder med motiv hun drar kjensel på. Hun blir forundret. Det er bilder av Gurru, Myrill og Mikkel på tur i Barnas Naturverden.

- Skal det kanskje være et bilde, spør damen. Tuva ser sjenert opp på damen før hun springer bort til mamma og trekker henne med seg til salgsbua med bilder.

- Se de fine bildene av småjutulan.

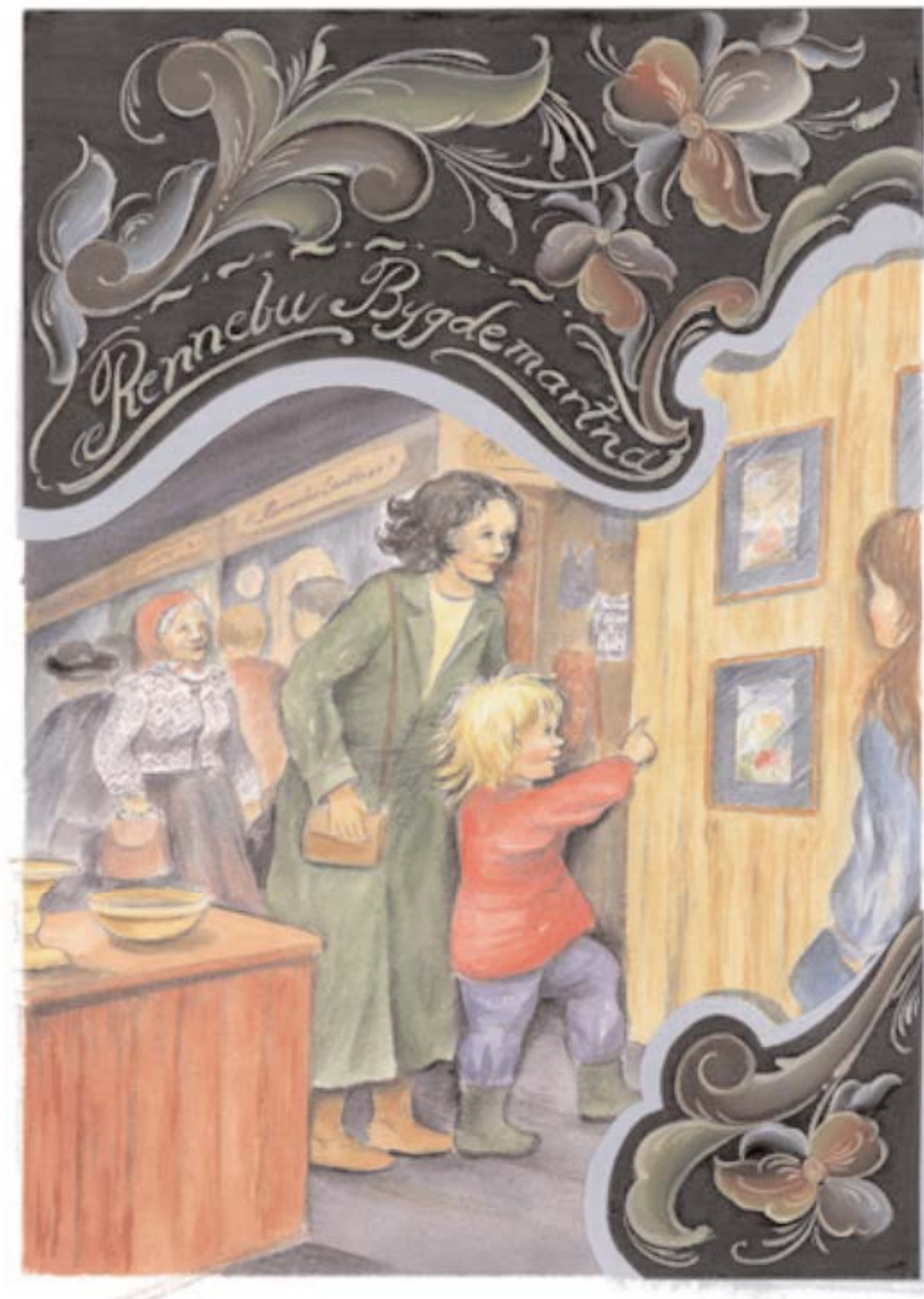
Kan vi kjøpe ett?

- Ja, hvilket bilde synes du er finest Tuva?

Tuva ser på alle de fine bildene. Hun får litt problemer med å bestemme seg.

- Jeg tror vi kjøper det bilde der Gurru sitter og leser for Mikkel og Myrill, sier Tuva.

Mamma tar opp penger og betaler.

- Takk for handelen, sier damen og smiler. Tuva tar det fine bildet og ser tankefullt på småjutulan.

Folk kommer og går på Martnan. De ser og prater. Mange handler, og før kvelden er omme har mange fra Grendalaget solgt ut alle varene sine. Sondre har heller ikke flere tannpirkerholdere igjen.

- Vi blir nok nødt til å bruke hele vinteren til å male og snekre om vi ikke skal bli utsolgt første dagen på neste års martna, sier Sondre.

- Vi må vel vurdere tingene våre også.

Kanskje må vi lage noen nye ting. Jeg tror vi får dra rundt til håndverkerne i bygda og lære litt av dem.

- Dette høres spennende ut, tenker Tuva. Hun får en idé. Tenk om småjutulan kunne bruke vinteren på å lære seg bygdehåndverk! Neste dag er Tuva på Martnan igjen. Hun hjelper Grendalaget med salgsboden. I dag har hun dessuten

god tid til å se og handle selv også. Sondre har kjøpt den fine fiskeveska av elgskinn for pengene han tjente på salget av tannpirkeholderne. Tuva kjøper en sau og to små lam av tøvet ull. Tuva har også vært innom salgsboden til småjutulan.

Der var Ingunn og Geir Bjørnar. De solgte "ekte brunost" Mange andre barn fra bygda var der også. De solgte fine ting som de hadde laget selv. Tuva treffer også Jørgen, Julie og Weronica fra nede i bygda. Tuva ble kjent med dem på en tur i Barnas Naturverden. Da ble de gode venner, turkamerater. Nå drar de sammen rundt og ser på alt det fine håndverket som er utstilt. De studerer tingene nøye.

Dagen blir lang for Tuva og små bein blir veldig trøtte. Denne kvelden sovner Tuva før mamma får åpnet eventyrboka. Kanskje drømmer hun om Gurru, Myrill og Mikkell som er ute på nye gjøremål? For hva har småjutulan for seg nå tro...?

Slutt

Neådalssnota

Svarthetta

Gjethetta

Snota

Trollhetta

Joldalshytta

Nerskogen

Granasjøen

Brattskarven

Turussjøen

Gisnatjønn

Digerha

Ramshokallen

Holmtjønn

Ramshpiken

Hevertjønnfjellet

Ramssjø

Hevertjønn

Hevra

Rypha

Damtjønn

Stannar

Voll

OPPDAL - 25 km

TRONDHEIM - 80 km

Berkak

S. Ramstein